

נדבת ישראל בעגל ובמשכן

מחלוקת אמוראים מובאת בסוגייתנו (ב:), רבי אבא בר אחא תמה על הנהגתם של ישראל בחטא העגל ובנדבת המשכן: אין את יכול לעמוד על אופיא של אומה זו, נתבעין לעגל ונותנין נתבעין למשכן ונותנין. לעומתו, ריב"ח מבאר את הנהגה זו על פי המבואר בברייתא: ועשית כפורת זהב טהור, יבא זהב של כפורת ויכפר על זהב של עגל. כלומר, לדעתו של רבי אבא בר אחא מנהגם של ישראל היה ליתן לכל אשר ישאלום, לרע ולטוב (לשון התקלין חדתיין) ואילו לדעת ריב"ח עשו כן מדעת כדי שיבוא זהב של כפורת ויכפר על מעשה העגל וכן כל שאר נדבתם למשכן היתה בתורת כפרה על נדבתם לעגל.

אין קטגור נעשה סנגור

הפליאה המתעוררת עם דברי הברייתא, היא מדברי הגמרא הידועים במסכת ראש השנה (כו.) אמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי שאין קטגור נעשה סנגור. כך גם מבאר עולא את דעתם של רבנן האומרים: כל השופרות כשרים [-לתקיעת שופר] חוץ משל פרה מפני שהוא קרן, לפי שהפרה מזכירה את עון העגל ואין קטגור נעשה סנגור. לפי זה יש להבין כיצד הביאו בני ישראל את נדבת המשכן מזהב ככפרה על עגל הזהב, הרי אין קטגור נעשה סנגור. על שאלה זו עומד הערוך לנר (ר"ה שם) והוא מעמיד את דבריו על דברי המדרש רבה (פ' פקודי) הדורש כעין דרשת חז"ל בסוגייתנו, אמר הקב"ה יבא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל, והוא מקשה כנ"ל כיצד יכפר זהב המשכן על זהב העגל והלא אין קטגור נעשה סנגור.

כשהדבר בא לכפר זו דרך התשובה השלימה והאמיתית

הערוך לנר מייסד מכח זה יסוד שהוא למעשה הגבלה בכל הדין של "אין קטגור נעשה סנגור", לדבריו כאשר הדבר בא לכפרה על הדבר בעצמו, בזה לא שייך לומר אין קטגור נעשה סנגור, שהרי זו דרך התשובה השלימה והאמיתית לשוב באותו דבר שחטא בו, על דרך שאמרו חז"ל באותו מקום ובאותה אשה. ותשובה כזו אינה קטגור אלא סנגור וכמו שאמרו זדונות נעשות לו כזכויות. ולכן זהב המקדש שבא לכפר על זהב העגל אין בו כל חסרון של "קטגור נעשה סנגור", ורק בשופר או בבגדי כהן גדול לפני ולפנים שלא באו בכדי לכפר על העגל אלא על שאר דברים בכהאי גוונא יש לחשוש שלא יעורר הדבר את הזכרת חטא העגל ו"אין קטגור נעשה סנגור".

בכך מיישב הערוך לנר קושיה נוספת, את קושייתו של המזרחי. כידוע ביום השמיני למלואים נצטווה אהרן (ויקרא ט ב) "ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני ה'". רש"י על אתר מפרש: להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה. וכך דרשו חז"ל יבא עגל ויכפר על מעשה עגל. והקשה המזרחי מדוע יביא אהרן עגל לכפר על מעשה העגל והלא אין קטגור נעשה סנגור. ומיישב המזרחי ע"פ המבואר בגמרא בראש השנה שאף שכהן גדול לא נכנס לפני ולפנים בבגדי זהב ביום כיפור מכל מקום עבודתו בחוץ היתה בבגדי זהב כי עיקר הקפיידא הוא רק בפנים, ואם כן הוא הדין לענין עגלו של אהרן שעבודתו היתה בחוץ ממילא לא היתה הקפיידא של "אין קטגור נעשה סנגור".

המהרש"א (ח"א ר"ה שם) מביא את דברי המזרחי והוא מעיר על דבריו: מיהו יש לתת טעם בזה שנאמר דבדר שהוא קטיגור מבפנים יהיה סניגור וכפרה מבחוץ. כלומר, אף אם מבואר בגמרא שאין קפיידא אלא בדבר הנעשה בפנים, אך עדיין לחדש שלא רק שאין קפיידא אלא שבחוץ יתכן ודבר זה עצמו יהיה כפרה, זה חידוש שלא מבואר בגמרא וצריך לתת לו טעם. הערוך לנר מוסיף ומקשה ביותר לאור דברי המדרש הנזכרים לעיל שזהב המקדש היה כפרה על חטא העגל ובכלל זה גם הזהב הנמצא לפני ולפנים בארון, בכפורת ובכרובים. ואם כן מצינו שזהב זה עצמו היה סניגור וכיצד כשהכהן הגדול לובשו יהיה לפתע קטיגור. לכן מיישב הערוך לנר את הקושיא לפי דרכו. כל החסרון של אין קטגור נעשה סניגור הוא דוקא כשבאים לכפר על דבר אחר איש יש לחשוש שמא על ידי הזהב יבוא להזכרת עוונות ראשונים של חטא העגל. אך כשמדובר על כשבתאם לכפר על חטא העגל עצמו הרי שלא רק שאין חסרון של אין קטגור נעשה סנגור, אלא יותר מכך זוהי דרך התשובה השלימה והאמיתית לשוב באותו דבר שחטא בו.

כעין זה הביא גם בספר קהלת יעקב (תוספת דרבנן, מערכת האל"ף אות יט) בשם ספר שמע שלמה (שמיני מו:.) ביישוב קושיית הרא"ם, שלא נאמר כלל זה אלא כשאין אנו מבטלין הקטיגור במעשנו זה, כבגדי זהב שאינם באים לבטל את כח הקטגור הנעשה על ידי חטא עגל הזהב. משא"כ שעיר ועגל שהיו שוחטין אותו הרי בכך מתבטל כח הקטיגור. ואף שהוא העמיד את הדברים בשחיטת השעיר והעגל, אפשר לומר כעין זה שכיון שהעגל בא לכפר על חטא העגל הרי בזה עצמו מבטלים את כח הקטגור משא"כ בבגדי זהב שלא באים לכפר על חטא העגל.

מעשה הפרה לא נעשה ע"י אהרן שאין קטגור נעשה סנגור

על יסוד זה יש להעיר, שהרי ידועים דברי רש"י (במדבר יט כב) שהביא מיסודו של ר' משה הדרשן בטעם מצוות פרה אדומה, משל לבן שפחה שטנף פלטין של מלך, אמרו תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל. וממשיך רש"י שם וכותב בטעם הדבר שמעשה הפרה נעשה על ידי אלעזר הכהן ולא על ידי אהרן; "לפי שאהרן עשה את העגל לא נתנה לו עבודה זו על ידו, שאין קטיגור נעשה סניגור". הרי שגם כאשר מדובר בכפרה על חטא העגל עדיין יש את החשש של "אין קטגור נעשה סנגור" ולכן מעשה העגל לא נעשה על ידי אהרן.

אלא שאם כן יש לתמוה על עצם טעמו של ר' משה הדרשן שתבא אמו ותקנח הצואה, והלא אין קטגור נעשה סנגור, ואם כן הקושיה היא ממה נפשך - אם אומרים אין קטגור נעשה סנגור גם בכפרת הדבר בעצמו כיצד באה פרה אדומה לכפר על חטא העגל, ואם כדברי האחרונים שבכפרה עצמה אין אומרים אין קטגור נעשה סנגור, מדוע לא יכול אהרן עצמו לעשות את הכפרה.

חילוק הגור אריה בין כפרת עצמו לכפרת אחרים

ככדי ליישב את הדברים די לנו להעתיק את דברי הגור אריה במקום. הגור אריה מקשה מדוע לא יעשה אהרן את מעשה הפרה בעצמו, הלא בגמרא בראש השנה מבואר שאין אומרים "אין קטגור נעשה סנגור" אלא בפנים ולא בחוץ, שהרי לכן אין קפיידא שלא ילבש הכהן הגדול בגדי זהב אלא לפני ולפנים ולא בעבודות חוץ. ואם כן מדוע לא יכול אהרן לעשות את מעשה פרה אדומה והלא דבר שבחוץ הוא. וכתב על כך הגור אריה: דהכא אפילו מבחוץ כמו בפנים דמיא, כיון דבא לכפר על העגל עצמו אין סברא שיהיה קטיגור נעשה סניגור. שאין סברא שיהיה אהרן מליץ על ישראל לכפר והוא בעצמו חטא בזה, ואפילו בחוץ אין קטיגור נעשה סניגור. ודוקא במקום דלא בא לכפר על העגל עצמו אמרינן כיון דהוא בחוץ לא אמרינן אין קטיגור נעשה סניגור, ולא בכהאי גוונא.

אלא שממשיך הגור אריה ומבאר שכל זה נכון רק לגבי אהרן כשבא לכפר כפרה זו על ישראל, אז יש לנו לומר שאין קטגור נעשה סנגור ואדרבה אפילו אם עושה הכפרה בחוץ. אבל אותו שמביא כפרה על חטאו לא אמרינן בזה אין קטגור נעשה סנגור כי אדרבה במה שחטא יש לו לתקן.

כלומר, עצם הבאת הפרה כנגד מעשה העגל היא כפרה עבור ישראל על חטא העגל וממילא אין בכך חסרון של אין קטגור נעשה סנגור אלא אדרבה זו דרך התשובה השלימה והאמיתית. אך אהרן בבואו לעשות את מעשה הפרה אינו בא לכפר על חטאו הפרטי אלא שליח הוא של כלל ישראל לכפר על חטאם שלהם, ולכן אדרבה בכהאי גוונא אמרינן ביתר שאת וביתר עוז "אין קטגור נעשה סנגור" ואפילו אם הוא מעשה הנעשה בחוץ.

אין קטגור נעשה סנגור

יום שלישי י ניסן
שקלים דף ב